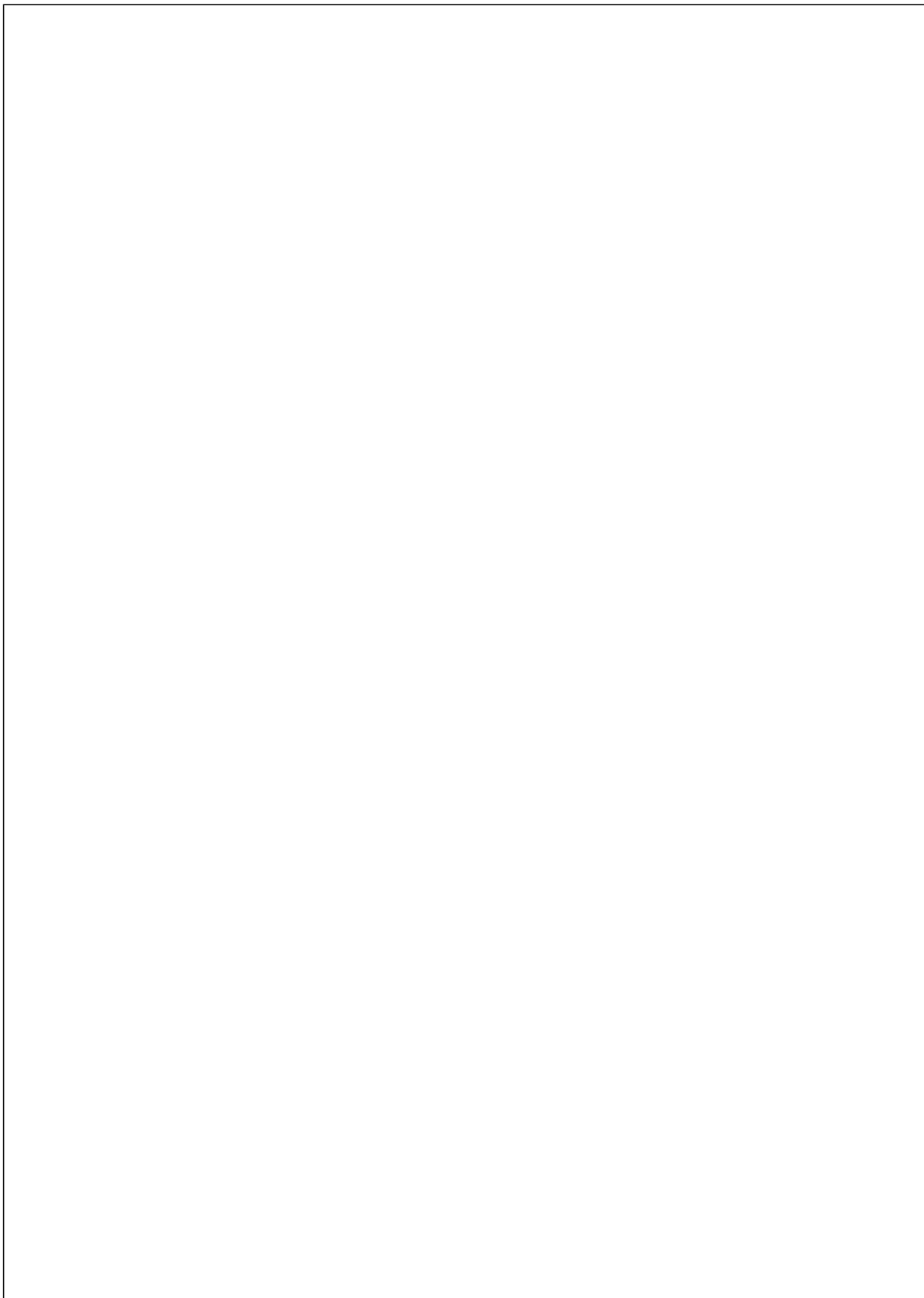

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/archiwum/191931,Aleksandra-Pietrowicz-Przemeczony-kuferek-Tajna-osiata-w-okupowanej-Wielkopolsce.html>
27.02.2026, 14:11

Aleksandra Pietrowicz: Przemęczony kuferek. Tajna oświata w okupowanej Wielkopolsce 1939–1945

„19 grudnia [1941] piątek. Śniło mi się, że z powodu lekcji miałam do czynienia z policją, że musiałam otworzyć mój przemęczony kuferek, a w nim było pełno książek i zeszytów”. To zdanie zapisała w swoim Dzienniczku siedemnastoletnia Jadwiga Pfeiferówna z Ostrowa Wielkopolskiego. Zawiera się w nim prawda o wielkopolskiej tajnej oświacie: warunkach, metodach, uczestnikach.

20.09.2025

[Konspiracja Okupacja niemiecka](#)

Jadzia pracowała w tym czasie po dziesięć godzin dziennie jako goniec w niemieckiej firmie handlującej nawozami sztucznymi. Jeszcze przed pracą biegła na godzinę tajnej lekcji gimnazjalnej. Na naukę poświęcała też zwykle wieczory i niedziele. W przerwie obiadowej natomiast przerabiała materiał odpowiedniej klasy szkoły powszechnej z przydzieloną jej grupką dzieci.

Była już wówczas wykwalifikowaną nauczycielką po tajnym kursie pedagogicznym. A przecież spadały na nią nadto liczne obowiązki domowe: opieka nad młodszym rodzeństwem, wielogodzinne wystawanie w kolejkach po najbardziej podstawowe produkty. Było jeszcze tajne harcerstwo, kolportaż prasy konspiracyjnej, szkolenie sanitarne, od 1943 r. zaś służba w Armii Krajowej. A na wszystko kładła się ciężarem ponad siły groza wojny i okupacji, głód i zimno, troska i lęk o najbliższych, o ukochanego chłopaka Edwarda Niesobskiego, kuriera sztabu Okręgu Poznańskiego AK rozstrzelanego w obozie karnym w Żabikowie w lipcu 1944 r.

Oświatowe Ausrottung

Nauczyciele, jako grupa społeczna zaliczona przez niemieckiego okupanta do polskich elit, od pierwszych dni wojny poddani byli szczególnie ostrym szykanom. Ginęli w egzekucjach tajnych i publicznych, jak w Środzie Wlkp. 20 października 1939 r., gdzie wśród 29 rozstrzelanych było 9 nauczycieli, czy w pobliskim Kostrzynie Wlkp., gdzie w grupie 28 rozstrzelanych tego samego dnia znalazło się 7 nauczycieli. Tylko w latach 1939–1940 w egzekucjach straciło życie ok. 150 nauczycieli. Wielu dotknęły deportacje do niemieckich obozów koncentracyjnych, w których w latach 1939–1945 osadzonych zostało co najmniej 650 nauczycieli.

272 spośród nich straciło tam życie. 1165 nauczycieli (nie licząc członków ich rodzin) zostało wysiedlonych do Generalnego Gubernatorstwa. Trudna do oszacowania jest liczba tych, którzy padli ofiarą przesiedleń do najgorszych mieszkań, tracąc przy tym cały dobytek. Ponad 700 nauczycieli zostało wysłanych do pracy przymusowej w III Rzeszy. Wielu walczyło jako oficerowie rezerwy w szeregach Wojska Polskiego. Poległo ich co najmniej 179. Do obozów jenieckich trafiło ok. 320, w dołach śmierci w Katyniu spoczęło 21, za zaginionych uznano 140...

Wszystkie przedstawione wyżej okoliczności spowodowały, że okupowana Wielkopolska była ogołocona z nauczycieli (od 5 proc. przedwojennej liczby w pow. wolsztyńskim do 29 proc. w pow. gostyńskim). Ci, którzy pozostali na miejscu, podejmowali starania o uruchomienie szkół i rozpoczęcie nauki natychmiast po ustaniu działań wojennych. Nie było to łatwe. Część budynków

szkolnych uległa zniszczeniu bądź uszkodzeniu, ocalałe zajmowały okupacyjne władze administracyjne, policja i wojsko. W Poznaniu udało się otworzyć 16 z 69 przedwojennych szkół powszechnych, w których naukę podjęło 9314 dzieci (na ok. 32 tys. objętych obowiązkiem szkolnym). Ostatnia z tych szkół została zamknięta 28 lutego 1940 r.

Władze okupacyjne miały własne plany dotyczące oświaty dla Polaków.

► [Czytaj więcej na portalu przystanekhistoria.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Konspiracja, Okupacja niemiecka

Artykuł